

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

NOFILOLOGIK YO‘NALISH TALABALARDA OG‘ZAKI NUTQ KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOSINING PEDAGOGIK VA LINGVODIDAKTIK TALQINI

Tangirov Xasan Akmal oqli

O‘zbekiston Davlat sanat va madaniyat instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada nofilologik yo‘nalishlarda tahsil olayotgan talabalarda og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasi pedagogik va lingvodidaktik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Bugungi kunda chet tilini o‘qitish jarayonida talabalarni faqat grammatik bilimlar bilan qurollantirish yetarli emas, balki ularni kasbiy, ijtimoiy va kundalik muloqot vaziyatlarida erkin fikr bildirishga tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, nofilologik ta‘lim yo‘nalishlarida og‘zaki nutqni rivojlantirish jarayoni talabalarning kasbiy ehtiyojlari, til o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasi, kommunikativ muhit va amaliy topshiriqlar mazmuni bilan uzviy bog‘liqdir. Maqolada og‘zaki nutq ko‘nikmalarini shakllantirishda kommunikativ yondashuv, interfaol metodlar, kasbiy yo‘naltirilgan nutqiy vaziyatlar hamda lingvodidaktik tamoyillarning o‘rni yoritiladi. Shuningdek, talabalarning og‘zaki nutq faoliyatiga to‘sqinlik qiluvchi omillar va ularni bartaraf etish yo‘llari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: nofilologik ta‘lim, og‘zaki nutq, kommunikativ kompetensiya, lingvodidaktika, pedagogik yondashuv, kasbiy muloqot, interfaol metodlar, nutqiy faoliyat.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ УСТНОЙ РЕЧИ У СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАПРАВЛЕНИЙ

Тангиров Хасан Акмал угли

Государственный институт искусств и культуры Узбекистана, базовый докторант

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема развития навыков устной речи у студентов нефилологических направлений с педагогической и лингводидактической точки зрения. В современных условиях обучение иностранному языку не должно ограничиваться только усвоением грамматических правил и лексического материала. Особое значение приобретает подготовка студентов к свободному выражению мыслей в профессиональных, социальных и повседневных коммуникативных ситуациях. Для студентов нефилологических специальностей развитие устной речи тесно связано с их будущей профессиональной деятельностью, уровнем мотивации, содержанием учебных заданий и созданием активной речевой среды. В статье раскрывается значение коммуникативного подхода, интерактивных методов, профессионально ориентированных речевых ситуаций и основных лингводидактических принципов. Также анализируются факторы, затрудняющие формирование устной речи, и предлагаются пути их педагогического преодоления.

Ключевые слова: нефилологическое образование, устная речь, коммуникативная компетенция, лингводидактика, педагогический подход, профессиональное общение, интерактивные методы, речевая деятельность.

PEDAGOGICAL AND LINGUODIDACTIC INTERPRETATION OF THE PROBLEM OF DEVELOPING ORAL SPEECH SKILLS IN NON-PHILOLOGICAL STUDENTS

Tangirov Khasan Akmal oqli

Uzbekistan State Institute of Arts and Culture, PhD student

Abstract

This article examines the problem of developing oral speech skills among students of non-philological fields from pedagogical and linguodidactic perspectives. In modern foreign language education, it is no longer sufficient to provide students only with grammatical knowledge and vocabulary. It is equally important to prepare them for expressing their ideas freely in professional, social and everyday communication contexts. For non-philological students, the development of oral speech is closely connected with their professional needs, learning motivation, communicative environment and the practical orientation of classroom tasks. The article highlights the role of the communicative approach, interactive methods, professionally oriented speech situations and linguodidactic principles in improving students' oral

communication skills. It also discusses the main factors that hinder oral speech development and suggests pedagogical ways to overcome them.

Keywords: non-philological education, oral speech, communicative competence, linguodidactics, pedagogical approach, professional communication, interactive methods, speech activity.

Nofilologik yoʻnalish talabalarda ogʻzaki nutq koʻnikmalarini shakllantirishda kommunikativ yondashuv asosiy metodik yoʻnalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuvda til oʻrganish jarayoni grammatik qoidalarni yodlash yoki alohida soʻzlarni eslab qolish bilan cheklanmaydi, balki talabaning real muloqotga kirisha olishi, oʻz fikrini erkin ifodalashi, suhbatdosh fikrini tushunishi va unga munosabat bildirish bilan belgilanadi. Kommunikativ yondashuvning muhim jihati shundaki, u dars jarayonida tilni sunʼiy mashq obyektiga sifatida emas, balki amaliy aloqa vositasi sifatida qoʻllashga yoʻnaltiradi. Shu sababli nofilologik yoʻnalishlarda chet tili mashgʻulotlari talabalarning kelajak kasbiy faoliyati, ijtimoiy muloqoti va kundalik ehtiyojlari bilan bogʻlangan holda tashkil etilishi zarur. Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashgʻulotlarda talaba passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon boʻladi. Bunda oʻqituvchi tayyor bilim beruvchi shaxsdan koʻra, muloqotni yoʻnaltiruvchi, nutqiy muhit yaratib beruvchi va talabalarning fikr almashuvini ragʻbatlantiruvchi tashkilotchi vazifasini bajaradi. Masalan, darsda berilgan mavzu yuzasidan savol-javob, juftlikda suhbat, kichik guruhlarda muhokama, fikr bildirish, bahslashish, qisqa taqdimot qilish kabi topshiriqlar talabalarning ogʻzaki nutq faolligini oshiradi. Bu jarayonda asosiy eʼtibor talabaning mukammal grammatik shakl yaratishiga emas, balki muloqotda ishtirok etishiga, oʻz fikrini tushunarli yetkazishiga va nutqiy vaziyatga mos javob bera olishiga qaratiladi.

Ogʻzaki nutq koʻnikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlarning oʻrni ham alohida ahamiyatga ega. Interfaol metodlar talabalarni dars jarayoniga faol jalb etadi, ularni mustaqil fikrlashga, oʻz pozitsiyasini himoya qilishga, boshqalar fikrini tinglashga va javob qaytarishga oʻrgatadi. “Aqliy hujum”, “klaster”, “munozara”, “rolli oʻyin”, “debat”, “case-study”, “intervyu”, “press-konferensiya”, “loyiha taqdimoti” kabi metodlar ogʻzaki nutqni tabiiy ravishda shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday metodlar yordamida talaba faqat tayyor matnni oʻqib berishga emas, balki vaziyatni tushunishga, unga munosabat bildirishga va nutqiy yechim topishga harakat qiladi. Ayniqsa, rolli oʻyinlar ogʻzaki nutq koʻnikmalarini rivojlantirishda samarali metodlardan biri hisoblanadi. Rolli oʻyinlarda talabalar muayyan ijtimoiy yoki kasbiy vaziyatga kirishadilar va shu vaziyat doirasida muloqot olib boradilar. Masalan, iqtisodiyot yoʻnalishi talabalari uchun “mijoz va bank xodimi”, texnika yoʻnalishi talabalari uchun “muhandis va buyurtmachi”, tibbiyot yoʻnalishi talabalari uchun “shifokor va bemor”, turizm yoʻnalishi talabalari uchun “sayyoh va gid” kabi nutqiy vaziyatlar yaratilishi mumkin. Bunday topshiriqlar talabalarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga yaqinlashtiradi, ularning soha terminlarini ogʻzaki nutqda qoʻllash malakasini shakllantiradi. Kasbiy yoʻnaltirilgan nutqiy vaziyatlar nofilologik yoʻnalish talabalari uchun chet tilini oʻrganish jarayonini mazmunan boyitadi. Chunki bunday talabalar uchun til oʻrganishning asosiy maqsadi filologik bilimlarni chuqur egallash emas, balki oʻz kasbiy faoliyatida zarur boʻladigan muloqot koʻnikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Shu bois darslarda tanlanadigan mavzular, matnlar, dialoglar va topshiriqlar talabaning mutaxassisligi bilan bogʻliq boʻlishi lozim. Masalan, muhandislik yoʻnalishi talabalari uchun texnik qurilmalar, loyiha taqdimoti, xavfsizlik qoidalari, ishlab chiqarish jarayoni; iqtisodiyot yoʻnalishi talabalari uchun biznes muzokaralari, reklama, mijoz bilan suhbat, bozor tahlili; pedagogika yoʻnalishi talabalari uchun dars jarayoni, oʻquvchi bilan muloqot, metodik tavsiyalar kabi mavzular asosida ogʻzaki topshiriqlar tuzilishi mumkin. Kasbiy nutqiy vaziyatlar orqali talabalarda nafaqat til koʻnikmalari, balki kasbiy tafakkur, muloqot madaniyati va ijtimoiy moslashuvchanlik ham rivojlanadi. Talaba muayyan kasbiy vaziyatda qanday savol berish, qanday javob qaytarish, qanday fikr bildirish, qanday dalil keltirish va suhbatni qanday davom ettirishni oʻrganadi. Bu esa ogʻzaki nutqni mexanik mashq qilishdan koʻra samaraliroq natija beradi. Chunki talaba nutqiy harakatni hayotiy ehtiyoj bilan bogʻlaydi va chet tilidan amaliy foydalanish zaruratini his qiladi. Shuningdek, ogʻzaki nutq koʻnikmalarini shakllantirishda psixologik muhit ham muhim ahamiyatga ega. Koʻplab talabalar chet tilida gapirish jarayonida xato qilishdan choʻchidi, talaffuzi yoki grammatik kamchiliklari uchun uyaladi. Shu sababli oʻqituvchi darsda erkin, qoʻllab-quvvatlovchi va ragʻbatlantiruvchi muhit yaratishi lozim. Talabaning har bir nutqiy urinishi ijobiy baholansa, xatolar keskin tanqid qilinmasdan, muloyim tuzatilsa, talabada gapirishga boʻlgan ishonch ortadi. Natijada u darsda faolroq qatnashadi, oʻz fikrini aytishga intiladi va ogʻzaki nutq tajribasi bosqichma-bosqich rivojlanadi. Umuman olganda, nofilologik yoʻnalish talabalarda ogʻzaki nutq koʻnikmalarini shakllantirish kommunikativ yondashuv, interfaol metodlar va kasbiy yoʻnaltirilgan nutqiy vaziyatlarning uzviy qoʻllanishini talab etadi. Kommunikativ yondashuv tilni real

muloqot vositasi sifatida o'rgatishga xizmat qilsa, interfaol metodlar talabalarni faol nutqiy jarayonga jalb etadi, kasbiy yo'naltirilgan vaziyatlar esa o'rganilayotgan tilni talabaning kelajak faoliyati bilan bog'laydi. Ana shu uch omil uyg'unlashganda og'zaki nutq ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni mazmunli, tabiiy va samarali kechadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, nofilologik yo'nalish talabalarda og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy chet tili ta'limining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi kunda talaba chet tilini faqat o'quv fani sifatida emas, balki kelajak kasbiy faoliyatida zarur bo'ladigan amaliy muloqot vositasi sifatida egallashi lozim. Shu bois og'zaki nutqni shakllantirish jarayoni grammatik bilimlarni berish bilan cheklanmasdan, talabalarning fikr bildirish, savol berish, suhbatni davom ettirish, kasbiy mavzularda muloqot qilish va o'z pozitsiyasini asoslash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilishi kerak. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, nofilologik yo'nalishlarda og'zaki nutq ko'nikmalarining sust shakllanishiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi. Jumladan, darslarda og'zaki muloqotga yetarli vaqt ajratilmasligi, topshiriqlarning ko'proq nazariy yoki yozma mashqlarga yo'naltirilishi, talabalarning chet tilida gapirishga bo'lgan psixologik tortinchoqligi, kasbiy yo'naltirilgan nutqiy vaziyatlarning kam qo'llanishi bu jarayonda asosiy muammolar sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun chet tili mashg'ulotlarida kommunikativ yondashuv, interfaol metodlar va kasbiy mazmundagi topshiriqlardan tizimli foydalanish maqsadga muvofiqdir. Og'zaki nutqni rivojlantirishda kommunikativ yondashuv talabalarning real muloqotga kirishish qobiliyatini kuchaytiradi, interfaol metodlar esa ularni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Rolli o'yinlar, munozaralar, taqdimotlar, intervyu, case-study va kasbiy dialoglar orqali talabalar tilni tabiiy vaziyatlarda qo'llashga o'rganadilar. Ayniqsa, talabaning mutaxassisligi bilan bog'liq nutqiy vaziyatlarning qo'llanishi chet tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi va og'zaki nutqni amaliy faoliyat bilan bog'laydi. Demak, nofilologik yo'nalish talabalarda og'zaki nutq ko'nikmalarini samarali rivojlantirish uchun ta'lim mazmuni talabalarning kasbiy ehtiyojlariga moslashtirilishi, darslarda erkin va qo'llab-quvvatlovchi nutqiy muhit yaratilishi, nazariy bilimlar amaliy muloqot bilan uyg'unlashtirilishi zarur. Bunday yondashuv talabalarning nafaqat chet tilida gapirish malakasini, balki kommunikativ kompetensiyasi, kasbiy tayyorgarligi va mustaqil fikrlash qobiliyatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-centred Approach. — Cambridge: Cambridge University Press, 1987. — 183 p. URL: https://assets.cambridge.org/97805213/18372/excerpt/9780521318372_excerpt.pdf
2. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach. — Cambridge: Cambridge University Press, 1998. — 301 p. URL: https://books.google.com/books/about/Developments_in_English_for_Specific_Pur.html?id=FY5ChNRKtxwC
3. Richards J. C. Communicative Language Teaching Today. — Cambridge: Cambridge University Press, 2006. — 47 p. URL: <https://www.professorjackrichards.com/wp-content/uploads/Richards-Communicative-Language.pdf>
4. Littlewood W. Communicative Language Teaching: An Introduction. — Cambridge: Cambridge University Press, 1981. — 108 p. URL: https://books.google.com/books/about/Communicative_Language_Teaching.html?id=LRataYhTQ3gC
5. Bygate M. Speaking. — Oxford: Oxford University Press, 1987. — 121 p. URL: <https://books.google.com/books/about/Speaking.html?id=XozCwaqSJFIC>
6. Nation I. S. P., Newton J. Teaching ESL/EFL Listening and Speaking. — New York; London: Routledge, 2009. — 205 p. URL: https://repository.bbg.ac.id/bitstream/611/1/Teaching_ESL_EFL.pdf
7. Thornbury S. How to Teach Speaking. — Harlow: Pearson Longman, 2005. — 160 p. URL: <https://www.amazon.com/How-Teach-Speaking-Scott-Thornbury/dp/0582853591>
8. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. — 4th ed. — Harlow: Pearson Longman, 2007. — 448 p. URL: https://books.google.com/books/about/The_Practice_of_English_Language_Teachin.html?id=DIMpYgEACAAJ